

**Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny
im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu
Wydział Nauk Ekonomicznych i Prawnych**

mgr Ewelina Markowska

**CYKL KONIUNKTURALNY JAKO DETERMINANTA DOCHODÓW
GMIN**

Autoreferat rozprawy doktorskiej

Promotor:

dr hab. Wojciech Sońta, prof. nadzw. UTH Rad.

Promotor pomocniczy:

dr Marek Pypeć

Radom 2019

Spis treści

Uzasadnienie wyboru tematu	5
Cel, teza i hipotezy badawcze	7
Metody badawcze i zakres badań	9
Struktura pracy	11
Wnioski wynikające z rozprawy	13
Bibliografia	21

Uzasadnienie wyboru tematu

Historia gospodarcza udowadnia, że w gospodarce rynkowej takie agregatywne wielkości jak: dochód narodowy, produkcja, konsumpcja, zatrudnienie, jak również inwestycje nie rosną w sposób równomierny. Tempo ich wzrostu odznacza się bowiem okresowymi wahaniami. Tego rodzaju okresowe zmiany poziomu aktywności gospodarczej wyraża się mianem cyklu koniunkturalnego. W związku z tym cykl koniunkturalny jest nieodłącznym elementem funkcjonowania gospodarki. W pewnych okresach obserwuje się szybki wzrost produkcji, któremu towarzyszy wzrost zatrudnienia oraz inflacji, z kolei w innych okresach wzrost gospodarczy słabnie, dynamika wzrostu cen maleje, zaś sytuacja na rynku pracy ulega pogorszeniu.

Cykl koniunkturalny wiąże się z występowaniem różnego rodzaju zaburzeń, zróżnicowanych co do skali, jak również czasu występowania, które działają z różną siłą oraz opóźnieniem na gospodarkę. Ponadto globalizacja oraz narastające współzależności pomiędzy państwami to te czynniki, które ostatecznie powodują silniejsze przenoszenie się tych zaburzeń między poszczególnymi gospodarkami.

Gospodarka państwa dąży do osiągnięcia wzrostu gospodarczego, a zatem do powiększenia się z okresu na okres podstawowych wielkości gospodarczych, do których zalicza się przede wszystkim produkcję, dochód, konsumpcję. Wzrost gospodarczy wiąże się również z powiększaniem fizycznych rozmiarów kapitału rzeczowego, ludzkiego oraz finansowego.

Wahania aktywności gospodarczej mogą oddziaływać na dochody budżetowe podstawowej jednostki samorządu terytorialnego, jaką jest gmina. Gmina chcąc realizować zadania publiczne musi posiadać określone dochody, które pochodzą z różnych źródeł. Ich klasyfikacja opiera się przede wszystkim ze względu na ich pochodzenie. Wyróżnia się: dochody własne, subwencję ogólną oraz dotacje celowe przekazywane z budżetu państwa i dotacje unijne.

Od momentu reaktywacji samorządu terytorialnego, w Polsce nie została odnotowana podreźnikowa recesja (rozumiana jako ujemny wzrost gospodarczy przez minimum dwa kwartały). Mimo to polska gospodarka przechodziła w tym czasie przez trzy okresy spowolnienia wzrostu gospodarczego. W warunkach ogólnego spadku dochodów społeczeństwa, produktu krajowego brutto, jak również wzrostu bezrobocia wpływy budżetowe gmin mogą ulec zmianie. W rezultacie realizacja szerokiego katalogu zadań publicznych przez gminy może się okazać trudna. Warto zauważyć, iż potrzeby społeczności lokalnej wykazują się tendencją wzrostową, zaś środki finansowe jakimi dysponuje gmina nie zawsze zapewniają

ich realizację, przy czym pogorszenie się koniunktury gospodarczej może spotęgować ten problem.

Zmiany koniunktury gospodarczej mogą w różnym stopniu oddziaływać na zmianę sytuacji ekonomicznej podstawowych jednostek samorządu terytorialnego jakimi są gminy i miasta na prawach powiatu.

Obowiązujące przepisy prawa wymagają od jednostek samorządu terytorialnego zachowania równowagi pomiędzy otrzymywanymi dochodami, a wydatkami bieżącymi, wprowadzając także ograniczenia dotyczące poziomu zadłużenia. Ostatecznie wydaje się zatem uzasadnionym określenie determinant finansowej równowagi gmin i miast na prawach powiatu w stosunku do wrażliwości poszczególnych kategorii dochodów budżetowych na zmiany w koniunkturze gospodarczej.

Wybór tematu badawczego poprzedzony został studiami literatury obejmującej tematykę cyklu koniunkturalnego, współczesnego kryzysu gospodarczego, jak również tematykę dochodów, które zasilają budżety gmin. Ponadto niezwykle istotne znaczenie mają zmiany regulacji prawnych dotyczących systemu finansowania jednostek samorządu terytorialnego. Od 1 stycznia 2004 roku obowiązuje nowy system finansowania jednostek samorządu terytorialnego określony w ustawie z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego. Ustawa ta zastąpiła ustawę z dnia 26 listopada 1998 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego w latach 1999-2003, która utraciła moc z dniem 31 grudnia 2003 r. Obowiązujące regulacje prawne doprowadziły do zmiany struktury dochodów jednostek samorządu terytorialnego poprzez zwiększenie udziału dochodów własnych, a zmniejszenia udziału dotacji i subwencji z budżetu państwa.

Głównymi przesłankami do podjęcia niniejszego tematu rozprawy były zarówno aktualność zagadnienia występowania cykli koniunkturalnych, jak i ich szerokiego spektrum działania na finanse publiczne.

Cel, teza i hipotezy badawcze

Celem rozprawy doktorskiej jest zbadanie, jak zmiany koniunktury gospodarczej w Polsce oddziaływały na dochody budżetowe gmin w okresie 2000-2017 oraz ocena prawidłowości wprowadzenia zmian w polskim ustawodawstwie w celu trwalszego związania sytuacji gmin z koniunkturą gospodarki państwa.

W niniejszej pracy zbadano wpływ wahań koniunkturalnych zarówno na dochody własne gmin obejmujące wpływy z podatków oraz opłat lokalnych, jak również na dochody z subwencji ogólnej. Dotacje z budżetu państwa i dotacje unijne zostały ujęte zbiorczo ze względu na sposób ich wykorzystania, gdyż przeznaczone są na zadania specyficzne

Tak sformułowanemu celowi głównemu będzie przedstawiona propozycja rozwiązań umożliwiających sprawniejsze funkcjonowanie systemu zasilania budżetów gmin.

Celowi głównemu podporządkowano następujące cele szczegółowe:

1. Ocena rozwiązań, wprowadzonych przepisami ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, na gospodarkę finansową gmin.
2. Zbadanie koniunktury gospodarczej w Polsce w latach 2000-2017.
3. Zbadanie dochodów budżetowych gmin w latach 2000-2017.
4. Określenie zależności między zmianami koniunktury gospodarczej, a dochodami gmin.
5. Subwencja ogólna, a oddziaływanie koniunktury gospodarczej na dochody własne gmin.

W koncepcji rozprawy sformułowano następującą tezę:

„Zmiany koniunktury gospodarczej w Polsce oddziałują na kształtowanie się dochodów budżetowych gmin, przy czym wpływ wahań koniunkturalnych złagodzony jest przez subwencję ogólną”.

Przesłankami dla tak sformułowanej tezy są przyjęte następujące hipotezy badawcze:

Hipoteza 1. Wprowadzone zmiany w ustawodawstwie polskim doprowadziły do mocniejszego związania dochodów gmin z koniunkturą gospodarki państwa.

Hipoteza 2. Wzrost udziału gmin w podatkach dochodowych zwiększa wrażliwość dochodów gmin na wahania koniunktury.

Hipoteza 3. Zmiany koniunkturalne w największym stopniu wpływają na wielkość dochodów własnych gmin.

Hipoteza 4. Oddziaływanie cyklu koniunkturalnego na dochody budżetowe gmin jest osłabione przez subwencję ogólną.

Metody badawcze i zakres badań

W celu weryfikacji zasadności przyjętej tezy oraz hipotez badawczych, jako metodę badawczą wykorzystano studia literaturowe odnoszące się zarówno do teoretycznych jak i praktycznych aspektów dysertacji. W pracy wykorzystano także analizę tzw. danych zastanych, a zatem informacji statystycznych możliwych do uzyskania związanych bezpośrednio z podjętą tematyką rozprawy doktorskiej. Analiza przeprowadzana została z użyciem prostych i bardziej złożonych metod statystycznych. Metody ekonometryczne wykorzystano w celu analizy opisowej szeregów czasowych oraz oszacowania parametrów strukturalnych wykorzystywanych modeli ekonometrycznych. Modele te opracowane zostały z wykorzystaniem programu statystycznego „STATA”.

Dane statystyczne zaczerpnięte zostały z informacji zawartych w Rocznikach Statystycznych publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny (dane makroekonomiczne), Sprawozdań Ministerstwa Finansów zawierających informację o wykonaniu budżetów jednostek samorządu terytorialnego, Banku Danych Lokalnych oraz EUROSTATU. W Rocznikach Statystycznych zawarte są dane makroekonomiczne odnoszące się do koniunktury gospodarczej. Natomiast informacje zawarte w Sprawozdaniach Ministerstwa Finansów oraz w Banku Danych Lokalnych umożliwiły uzyskanie danych o dochodach gmin oraz miast na prawach powiatu.

Struktura pracy

Układ pracy doktorskiej jest dostosowany w całości do przyjętej tezy badawczej oraz podporządkowany wymogowi zweryfikowania postawionych w niej hipotez badawczych. Praca składa się z dwóch części: teoretycznej oraz badawczej. Część teoretyczna składa się z dwóch rozdziałów, w których zostały zawarte wnioski ze studiów literatury. Część druga, badawcza, składa się z trzech rozdziałów.

Rozdział pierwszy dotyczy teoretycznych aspektów cykli koniunkturalnych, a w szczególności istoty i cech wahań koniunkturalnych, klasycznego i współczesnego cyklu koniunkturalnego, wybranych teorii cykli koniunkturalnych, metody analizy i prognozy koniunktury gospodarczej, jak również podjęcie tematyki: cykl koniunkturalny, a dochody publiczne.

Rozdział drugi przedstawia zmiany koniunktury gospodarczej w Polsce w okresie 2000-2017. W rozdziale tym dokonano prezentacji zmiany dynamiki produktu krajowego brutto, udziału województw w tworzeniu produktu krajowego brutto, poziomu produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca wg województw. W jego kolejnych częściach przedstawiono sytuację na polskim rynku pracy, zmiany inflacji oraz sytuację przedsiębiorstw funkcjonujących w polskiej gospodarce. Dodatkowo podjęto ocenę sytuacji gospodarki Polski na tle Unii Europejskiej.

Rozdział trzeci dotyczy natomiast konstrukcji prawnej dochodów własnych gmin i subwencji ogólnej. W jego kolejnych częściach przedstawione zostały: pojęcie i systematyka dochodów jednostek samorządu terytorialnego w Polsce, dochody własne gmin, dochody podatkowe, udziały gmin w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa, dochody gmin z tytułu opłat i majątku, istota i cele subwencji oraz konstrukcja subwencji ogólnej dla gmin w Polsce.

Rozdział czwarty odnosi się do analizy sytuacji finansowej gmin i miast na prawach powiatu. Szczegółowo zaś do takich zagadnień jak dynamika dochodów gmin i miast na prawach powiatu, struktura dochodów gmin i miast na prawach powiatu według kategorii, wskaźnik realizacji dochodów gmin i miast na prawach powiatu, dynamika dochodów własnych gmin i miast na prawach powiatu, dochody, wydatki oraz wynik budżetowy gmin i miast na prawach powiatu na 1 mieszkańca wg województw.

W rozdziale piątym dokonano analizy statystyczno-ekonometrycznej współzależności pomiędzy koniunkturą gospodarczą Polski i dochodów budżetowych gmin i miast na prawach powiatu w latach 2000 – 2017. Z wykorzystaniem skonstruowanych modeli ekonometrycznych

zbadano związki między stanem koniunktury gospodarczej, a dochodami budżetowymi badanych jednostek samorządu terytorialnego.

W zakończeniu została przedstawiona synteza (podsumowanie) rozprawy, która zawiera wyniki weryfikacji tezy, a także hipotez badawczych, omówienie głównych wniosków, wynikających z przeprowadzonych badań i określenie obszarów badawczych, które należy podjąć w kolejnych badaniach.

Wnioski wynikające z rozprawy

Gospodarkę można uznać jako układ dynamiczny, na której sytuację oddziałują równocześnie: wahania sezonowe (powtarzające się w układzie rocznym), wahania przypadkowe, które wpływają na gospodarkę w sposób nieregularny, fluktuacje koniunkturalne (przejawiające się w postaci naprzemiennie występujących kilkuletnich okresów wzmożonej bądź osłabionej dynamiki gospodarczej) oraz tendencja rozwojowa (kształtująca długookresowe zmiany ekonomicznej)

Cykl koniunkturalny był początkowo określany jako rodzaj wahań, które składają się z okresów ekspansji, kryzysu, zastoju i ożywienia, następujących kolejno po sobie oraz dotyczących jednocześnie wielu aspektów działalności gospodarczej. W czasie cyklu następowała zmiana absolutnych wartości danych zmiennych ekonomicznych. Z kolei po II wojnie światowej miała miejsce modyfikacja cykli koniunkturalnych, która przejawia się przede wszystkim w występujących okresowo zmianach tempa wzrostu gospodarczego zamiast wahań w wielkościach absolutnych.

Cykl koniunkturalny związany jest z występowaniem różnego rodzaju zaburzeń, które są zróżnicowane co do skali, a także czasu występowania, które działają z różną siłą oraz opóźnieniem na gospodarkę. Należy zaznaczyć, iż zarówno globalizacja, jak i narastające współzależności między systemami to te czynniki, które ostatecznie powodują silniejsze przenoszenie tych zaburzeń pomiędzy poszczególnymi gospodarkami.

Badania wykazały, że polska gospodarka przechodziła w tym czasie przez trzy okresy spowolnienia wzrostu gospodarczego. Pierwszy z nich wystąpił w latach 2001–2003. Także w 2005 roku zaobserwowano niewielkie spowolnienie wzrostu gospodarczego, pośrednio związane z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Kolejne silne załamanie przyszło w 2008 i 2009 roku wraz ze światowym kryzysem finansowym oraz w latach 2012-2014. Każde z wyżej wymienionych spowolnień tempa wzrostu miało inne przyczyny, inny przebieg (np. jeśli chodzi o czas trwania i głębokość) i w odmienny sposób przyniosło skutek dla wielkości oraz struktury dochodów budżetów gmin. Należy jednak zaznaczyć, iż pomimo, że dynamika produktu krajowego brutto nie była zbyt wysoka w wyżej wymienionych latach to pozostawała dodatnia. PKB Polski wzrastał nieprzerwanie od 2000 roku, czego nie zachwiał również ostatni kryzys gospodarczy 2008/2009. Stabilny oraz zrównoważony rozwój gospodarki zapewnia wzrost zaufania do prowadzonej polityki ekonomicznej państwa. Prowadzi to także do zwiększonego zainteresowania rodzimym rynkiem inwestorów z kraju, jak również ze strony inwestorów zagranicznych.

Polska gospodarka zmniejszyła lukę rozwojową, dzielącą ją od Zachodniej Europy. Polska gospodarka po wybuchu światowego kryzysu gospodarczego zachowała wysoką wiarygodność finansową, uniknęła recesji, gwałtownego załamania waluty czy też poważnego kryzysu zadłużeniowego, a więc zjawisk, które dotknęły wiele państw europejskich, w tym także większość krajów Europy Środkowo-Wschodniej

Zgodnie z postawioną tezą pracy *„Zmiany koniunktury gospodarczej w Polsce oddziałują na kształtowanie się dochodów budżetowych gmin, przy czym wpływ wahań koniunkturalnych złagodzony jest przez subwencję ogólną”*.

Przesłankami dla tak sformułowanej tezy były przyjęte cztery hipotezy badawcze. W pracy zweryfikowano prawdziwość czterech hipotez badawczych.

- Hipoteza 1: *Wprowadzone zmiany w ustawodawstwie polskim doprowadziły do mocniejszego związania dochodów gmin z koniunkturą gospodarki państwa.*

Kwestia powiązania dochodów gmin (wiejskich, miejskich i miejsko – wiejskich) oraz miast na prawach powiatu z koniunkturą gospodarczą została w Polsce silnie wyartykułowana w pierwszej połowie minionej dekady. W uzasadnieniu do projektu Ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, oznajmiono, iż przyjęte w niej rozwiązania zmierzają przede wszystkim do zwiększenia ekonomicznej odpowiedzialności badanych jednostek poprzez zwiększenie udziału dochodów własnych w dochodach ogółem tychże jednostek oraz mocniejszego związania sytuacji finansowej jednostek samorządu terytorialnego z koniunkturą gospodarki państwa. Wzrost udziału dochodów własnych gmin i miast na prawach powiatu oznacza większą wrażliwość ich budżetów na występujące zmiany w koniunkturze. W całym analizowanym okresie najistotniejszą pozycję w strukturze dochodów ogółem gmin i miast na prawach powiatu stanowiły dochody własne. Dochody własne gmin i miast na prawach powiatu stanowią średnio połowę osiągniętych dochodów.

- Hipoteza 2: *Wzrost udziału gmin w podatkach dochodowych zwiększa wrażliwość dochodów gmin na wahania koniunktury.*

Ustawa z dnia 13 listopada 2003 roku o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, wprowadziła zmiany sposobu finansowania szeregu zadań publicznych realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego w tym gmin i miast na prawach powiatu. Zwiększyła ona przede wszystkim, w stosunku do wcześniej przyjętych rozwiązań, wielkości transferów, które pochodziły z podatków dochodowych od osób fizycznych oraz prawnych przekazywanych z budżetu państwa. W konsekwencji zwiększyła się samodzielność finansowa jednostek

samorządu terytorialnego. Proces zwiększania dochodów własnych dokonany został przede wszystkim poprzez zapewnienie zwiększonych procentowo udziałów jednostek samorządu terytorialnego we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz z podatku dochodowego od osób prawnych. Określone ustawowo wskaźniki udziału gmin oraz miast na prawach powiatu we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz z podatku dochodowego od osób prawnych uwzględniają zmiany systemowe w zakresie tych podatków, które oddziałują na gospodarkę finansową badanych jednostek od 1 stycznia 2004 roku. Udział gmin we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych w analizowanym okresie wzrastał. W latach 2000-2003 wynosił 27,60%. Natomiast w ciągu trzynastu lat obowiązywania ustawy udział gmin w podatku dochodowym od osób fizycznych zwiększył się o 2,26 punkty procentowe – z 35,72% (w 2004 r.) do 37,98% (w 2017 r.). Z kolei udział gmin we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych w latach 2000-2003 (zatem przed zmianami wprowadzonymi ustawą z dnia 13 listopada 2003 roku o dochodach jednostek samorządu terytorialnego) wynosił 5%. Od roku 2004 do 2017 roku wynosił on niezmiennie 6,71%.

W celu wykazania mocniejszego związania sytuacji finansowej jednostek samorządu terytorialnego z koniunkturą gospodarki państwa dokonano obliczeń, które mają za zadanie przedstawić, jak kształtowałyby się dochody gmin wraz z miastami na prawach powiatu zarówno z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych, jak i podatku dochodowego od osób prawnych bez zmiany wskaźnika udziału badanych jednostek w podatkach dochodowych. W oparciu o wyniki obliczeń należy zaznaczyć, iż zmiany regulacji prawnych spowodowały wzrost otrzymywanych dochodów budżetowych z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych oraz od osób prawnych. Siłę współzależności badanych dwóch zmiennych w dwóch przypadkach (przed wprowadzonymi zmianami w ustawodawstwie polskim oraz po zmianach) przedstawiono liczbowo za pomocą mierników. W pracy wykorzystano dwie miary statystyczne, to jest współczynnik korelacji liniowej Pearsona oraz współczynnik determinacji.

Współczynnik korelacji liniowej Pearsona w obu przypadkach jest bliski jedności, co świadczy o bardzo silnej zależności, aczkolwiek jego wartość w odniesieniu do dochodów gmin łącznie z miastami na prawach powiatu z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych oraz prawnych uwzględniających zmiany wskaźnika udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych i prawnych jest wyższy, w porównaniu do nie uwzględniania zmian w przepisach prawa. Oznacza to, że wzrost udziału jednostek samorządowych w podatkach dochodowych, umożliwi otrzymanie wyższych dochodów budżetowych z tego tytułu, ale ich wysokość jest równocześnie uzależniona od stanu koniunktury w gospodarce.

Ostatecznie wzrost udziału zarówno gmin, jak i miast na prawach powiatu w podatkach dochodowych zwiększył ich wrażliwość na wahania koniunktury

- Hipoteza 3: *Zmiany koniunkturalne w największym stopniu wpływają na wielkość dochodów własnych gmin.*

Przedstawione w pracy modele w zadowalający sposób objaśniały kształtowanie się dochodów oraz pozwoliły na weryfikację postawionej hipotezy. Po pierwsze, zaobserwowano, że tempo wzrostu PKB jest silną determinantą dynamiki dochodów. Ma ono pozytywny wpływ na dochody gmin, w szczególności dochody własne ogółem oraz dochody z podatku dochodowego od osób fizycznych. Po drugie, bardzo silny wpływ na dochody jednostek terytorialnych wywiera inflacja. Zgodnie z oczekiwaniami wpływ jest ten ujemny, tzn. wzrost inflacji powoduje spadek dynamiki dochodów. Istotny wpływ inflacji zaobserwowano dla dochodów ogółem, podatku dochodowego od osób fizycznych oraz w mniejszym stopniu dla podatku dochodowego od osób prawnych. Po trzecie, istotnym czynnikiem okazała się być stopa bezrobocia. Wykazuje ona negatywny wpływ na dynamikę dochodów, przy czym jej silną rolę widać przede wszystkim w wypadku podatku dochodowego od osób fizycznych oraz dochodów ogółem. Po czwarte, dynamika liczby przedsiębiorstw nie okazała się być istotnym czynnikiem w większości przypadków. Z pominięciem niektórych przypadków nie zaobserwowano jej istotności statystycznej, co oznacza, że nie ma ona istotnego wpływu na kształtowanie się dochodów. We wszystkich badanych przypadkach modele okazały się być zdecydowanie lepiej dopasowane dla dochodów ogółem oraz dochodów z podatku dochodowego od osób fizycznych i prawnych. Zaobserwowano również, że w przypadku miast na prawach powiatu uzyskane oszacowania nieco różniły się od pozostałych jednostek. Może to sugerować istotnie różne kształtowanie się dochodów w tych jednostkach. Reasumując określone kategorie dochodów badanych jednostek samorządowych odznaczają się zróżnicowanym poziomem wrażliwości na negatywne trendy związane ze stanem koniunktury gospodarczej. Największą wrażliwością odznaczały się jak już wspomniano udziały gmin i miast na prawach powiatu w państwowych podatkach dochodowych. Ponadto na zmianę koniunktury gospodarczej reagował także podatek od czynności cywilnoprawnych oraz dochody badanych jednostek z majątku. Natomiast dochodami o relatywnie niższej wrażliwości na wahania koniunkturalne były: podatek od nieruchomości, podatek leśny oraz podatek rolny.

Hipoteza 4. *Oddziaływanie cyklu koniunkturalnego na dochody budżetowe gmin jest osłabione przez subwencję ogólną.*

W celu wykazania tonizującej roli subwencji ogólnej w budżetach badanych jednostek zbudowano model ekonometryczny, do którego jako zmienną objaśniającą dodano wysokość subwencji. Zmienna objaśniana były dochody ogółem gmin i miast na prawach powiatu. Uwzględnienie tej zmiennej pozwoliło na weryfikację hipotezy o łagodzącym wpływie subwencji na wielkość dochodów w przypadku pogorszenia się koniunktury gospodarczej. Modele dochodów ogółem gmin i miast na prawach powiatu były bardzo dobrze dopasowane do danych. Wzrost subwencji ogólnej w budżecie badanej jednostki powodował spadek dochodów własnych. Potwierdzono antycykliczny efekt subwencji – podwyższa ona dochody własne w momencie niskiej fazy cyklu koniunkturalnego. Subwencja ogólna zatem dla badanych jednostek samorządu terytorialnego wykazywała odmienne proporcje do wzrostu gospodarczego. Modele potwierdziły hipotezę o acyklicznym wpływie subwencji. Zmienna ta wykazała istotność w wielu modelach (dla dochodów ogółem). Oszacowania parametrów wskazują, że w większości wypadków ma ona charakter łagodzący cykl koniunkturalny. Nałożenie na gminy obowiązku zaspokajania określonego katalogu potrzeb wspólnoty, wymaga wyposażenia tych jednostek w dochody. Reaktywowanie samorządu terytorialnego spowodowało podział środków między państwo, a jednostki samorządu terytorialnego. W rezultacie decentralizacji administracji publicznej zarówno gminy wiejskie, miejskie, wiejsko – miejskie, jak również miasta na prawach powiatu bardzo często borykają się z niewystarczającą ilością środków finansowych w celu realizacji powierzonych im zadań publicznych. Niewystarczające dochody własne niniejszych jednostek uzupełniane są z innych, zewnętrznych źródeł, które są wyszczególnione w aktach prawnych odnoszących się do gospodarki finansowej jednostek samorządowych. Jednym z takich źródeł jest subwencja, która w wielu przypadkach stanowi podstawę działalności jednostek samorządu terytorialnego. W wielu gminach, szczególnie wiejskich udział subwencji ogólnej jest wyższy niż poziom dochodów własnych. Jednym z celów subwencji ogólnej jest zapewnienie zarówno stabilności, jak i względnej pewności finansowej podstawowym jednostkom samorządu terytorialnego. Reasumując transfery z budżetu państwa dofinansowują biedniejsze jednostki samorządowe, jak również zapewniają im realizację minimalnego poziomu świadczonych usług publicznych. Zależność dochodów budżetowych gmin i miast na prawach powiatu skłania do refleksji nad problemem powiązania ich dochodów budżetów z koniunkturą gospodarczą. Przeprowadzone w pracy analizy wskazują na istotne zależności pomiędzy poziomem dochodów badanych jednostek samorządowych, a stanem koniunktury gospodarczej. Należy także zaznaczyć, iż skutki spowolnienia gospodarczego nie rozkładają się równomiernie na wszystkie gminy i miasta na prawach powiatu. Z powodów strukturalnych znacznie wrażliwymi na nie

elementami w systemie finansów są miasta na prawach powiatu, których to dochody w większym zakresie są zależne od czynników makroekonomicznych, niż w przypadku gmin wiejskich.

W takiej sytuacji gminy oraz miasta na prawach powiatu mają dwa możliwe rozwiązania, odnoszące się do uzyskanych wyników badań tj. po pierwsze do finansowania wydatków bez zwiększania uchwalonego wcześniej deficytu w budżecie tych jednostek samorządowych. Znaczna część zarówno gmin, jak i miast na prawach powiatu będzie musiała wówczas zrezygnować z ambitnych programów inwestycyjnych bądź też odsunąć ich realizację w czasie. Przeprowadzanie racjonalizacji wydatków bieżących byłoby utrudnione ze względu na znaczny stopień sztywności tych wydatków. Redukcja wydatków bieżących jest procesem oraz nie ma przy tym możliwości jej przeprowadzenia na satysfakcjonującym poziomie w ciągu kilku miesięcy, możliwe jest z kolei nierozpoczynanie inwestycji, które nadal są jedynie planami. Po drugie, w części gmin oraz miast na prawach powiatu, jeżeli wystąpi spadek dochodów z tytułu podatków dochodowych, może on zostać zrekompensowany poprzez ustalenie maksymalnych stawek podatków lokalnych. Rezygnacja wówczas z czasowego stosowania władztwa podatkowego przez gminy może się okazać w efekcie sposobem uzupełnienia dochodów gmin.

Pozytywna weryfikacja wszystkich hipotez badawczych pozwala na gruncie logicznym potwierdzić przyjętą w rozprawie doktorskiej tezę. Ponadto przeprowadzone badania empiryczne z zastosowaniem metod statystycznych oraz modeli ekonometrycznych potwierdziły ostatecznie wieloaspektowy wpływ zmian koniunkturalnych na dochody budżetowe jednostek samorządowych w Polsce.

Łącznie zweryfikowano zatem wszystkie postawione w dysertacji hipotezy badawcze. Tym samym udowodniono prawdziwość tezy.

Ze względu na fakt, iż cykl koniunkturalny jest determinantą dochodów gmin, należy uświadomić sobie ujawnienie szeregu dysfunkcji systemu finansów lokalnych. W takiej sytuacji trzeba dążyć do wprowadzenia takich zmian systemowych, aby podstawowe jednostki samorządu terytorialnego były w stanie przy wykorzystaniu instrumentów nowoczesnego zarządzania finansami samorządowymi niwelować skutki spowolnienia gospodarczego, ewentualnie kryzysu gospodarczego w stosunku do osiągniętych dochodów budżetowych. System finansów jednostek samorządowych potrzebuje zarówno spójnych, jak i konsekwentnych działań obejmujących kwestie organizacyjne, jak i legislacyjne. Zmiany te powinny dążyć do zwiększenia samodzielności finansowej jednostek samorządowych oraz

stworzenia, takiego systemu finansowego, który byłby adekwatny do szerokiego katalogu zadań publicznych jakie muszą zrealizować badane jednostki. Zmiana systemu finansowego gmin i miast na prawach powiatu powinna dążyć do zwiększenia elastyczności finansowej tychże jednostek, co ostatecznie pozwoliłoby na szybsze reagowanie w sytuacji wystąpienia zjawisk kryzysowych.

Bibliografia

Monografie i opracowania:

1. Aronson J. R., *Public Finance*, McGraw – Hill Book Company, New York 1985.
2. Arnold L. G., *Business Cycle Theory*, University Press, Oxford 2002.
3. Babiarz S., Bogucki S., Dumas A., *Ryczałty w prawie podatkowym*, LexisNexis, Warszawa 2012.
4. Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2012.
5. Barczyk R., *Główne teorie współczesnych wahań koniunkturalnych*, Wydawnictwo AE, Poznań 1997.
6. Barczyk R., *Morfologia cykli koniunkturalnych w gospodarkach rynkowych i w systemach okresu transformacji*, [w:] R. Barczyk, L. Kąsek, M. Lubiński, K. Marczewski (red.), *Nowe oblicza cyklu koniunkturalnego*, PWE, Warszawa 2006.
7. Barczyk R., Z. Kowalczyk, *Metody Badania Koniunktury Gospodarczej*, PWN, Warszawa 1993.
8. Barczyk R., *Teoria i praktyka polityki antycyklicznej*, Wydawnictwo AE, Poznań 2004.
9. Balcerzak A. P., *Państwo w realiach nowej gospodarki. Podstawy efektywnej polityki gospodarczej XXI wieku*, Wydawnictwo AM, Warszawa 2009.
10. Bieluk J., *Instrumenty prawnofinansowe w rolnictwie*, [w:] Stelmachowski A. (red.), *Prawo rolne*, LexisNexis, Warszawa 2003.
11. Bordo A., *Samorząd terytorialny. System prawno-finansowy*, LexisNexis, Warszawa 2012.
12. Borszowski P., *Podatek rolny i leśny, Komentarz*, Wydanie I, LexisNexis. Warszawa 2013.
13. Brzeziński B., Olesińska A., *Prawo podatkowe, część szczegółowa*, C. H. Beck, Toruń 2001.
14. Burns A. F., Mitchell W. C., *Measuring Business Cycles*, National Bureau, of Economic Research, New York 1946.
15. Byrt A., *Ogólne problemy badania koniunktury gospodarczej*, [w:] . Z. Kowalczyk (red.), *Koniunktura gospodarcza*, Warszawa 1982.
16. Chrupczalski Sz., *Cykle koniunkturalne, a polityka monetarna na przykładzie Stanów Zjednoczonych*, Kraków 2006.
17. Begg D., *Makroekonomia*, PWE, Warszawa 2014.
18. Denek E., Sobiech J., Wolniak J., *Finanse publiczne*, PWN, Warszawa 2001.
19. Dion D. P., Kolodziejak A., *A short-term macro-economic forecasting tool on the basis of EU Business and Consumer Surveys*, 26 th CIRET Conference, Taipei 2002.
20. Dolnicki B., *Samorząd terytorialny*, Lex, Warszawa 2016.
21. Drozdowicz – Bieć M., *Cykle i wskaźniki koniunktury*, Poltext, Warszawa 2012.
22. Estey J. A., *Cykle koniunkturalne*, Polskie Wydawnictwa Gospodarcze, Warszawa 1959.
23. Etel L., Presnarowicz S., *Podatek od środków transportowych. Komentarz*, Warszawa 2002.
24. Filas J., *Proces budżetowy w oświacie*, Poltext, Warszawa 2012, .
25. Fisher S., Dornbush R., Begg, D., *Economics*, McGraw – Hill Book Company, New York 2005.
26. Filipiak B., *Metodyka kompleksowej oceny gospodarki finansowej jednostki samorządu terytorialnego*, Difin, Warszawa 2009.
27. Filipiak-Dylewska B., *Procedury budowy strategii finansowania zadań własnych gminy*, WNUS, Szczecin 2002.
28. Friedman M., *The Quantity Theory of Money. A Restatement*, [w:] M. Friedman, *Studies in the Quantity Theory of Money*, The University of Chicago Press, 1956.
29. Facing the Challenge – How to effectively support public administration reform by ESF funds, Work Package 4. Integrated Project Review, Deliverable 4, Final Report.
30. Fundowicz J., Wyżnikiewicz B., *Fluktuacje koniunktury gospodarczej i giełdowej – perspektywa makroekonomiczna*, [w:] M. Mocek (red.), *Diagnozowanie i prognozowanie koniunktury gospodarczej w Polsce*, BONAMI, Poznań 2006.

31. Galiński P., *Stabilność dochodów z podatku dochodowego od osób fizycznych w jednostkach samorządu terytorialnego w Polsce*, Zarządzanie i Finanse. Journal of Management and Finance, 2015.
32. Garczarczyk J., Mocek M., Olejnik I., Skikiewicz R., *Wskaźniki koniunktury finansowej w diagnozowaniu i prognozowaniu rozwoju gospodarki*, BONAMI, Poznań 2006.
33. Gazda J., *Wahania koniunkturalne w świetle teorii neoklasycznych*, [w:] D. Kopycińska (red.), *Teoretyczne aspekty gospodarowania*, Wydawnictwo Naukowe Katedry Mikroekonomii Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2005.
34. Glumińska-Pawlic J., Sawicka K., *Budżet jednostki samorządu terytorialnego*, Zachodnie Centrum Organizacji, Zielona Góra 2002.
35. Głuchowski J., Patyk J., *Zarys polskiego prawa podatkowego*, LexisNexis, Warszawa 2011.
36. Gomułowicz A., Małecki J., *Podatki i prawo podatkowe*, Wydanie VII, LexisNexis, Warszawa 2013.
37. Gordon R. A., *Business Fluctuations*, Harper & Brothers, New York 1961.
38. Goettel M., Goettel A., *Prawo cywilne a prawo podatkowe*, [w:] M. Goettel, M. Lemonnier(red.), *Instytucje prawa cywilnego w konstrukcji prawnej podatków*, Warszawa 2011.
39. Guziejewska B., *Finanse publiczne wobec wyzwań globalizacji*, Poltext, Warszawa 2012.
40. Hansen A. H., *Schumpeter's Contribution to Business Cycle Theory*, [w:] S.E. Harris (red.), *Schumpeter, Social Scientist*, Harvard University Press, Cambridge, MA. 1971.
41. Hanusz A., *Dochody budżetu jednostek samorządu terytorialnego*, Oficyna Wolters Kluwer Business, Warszawa 2009.
42. Hanusz A., Niezgoda A.P., Czerski, *Dochody budżetu gminy*, Wolters Kluwer, Warszawa 2006.
43. Hanusz A., Czerski P., *Gminne podatki i opłaty budżetowe*, Wydawnictwo Zakamycze, Warszawa 2005.
44. Hanusz A., *Źródła finansowania samorządu terytorialnego*, Wolter Kluwer Business, Warszawa 2015.
45. Harding D., Pagan A., *Dissecting the Cycle*, Melbourne Institute Working Paper, May 1999.
46. Hayek F. A., *Prices and production*, Published in the U.S.A. by A. M. Kelly, New Your 1967.
47. Herbst M., *Finansowanie oświaty*, ICM, Warszawa 2012.
48. Hirsch W. Z., Rufolo A. M., *Public Finance and Expenditure in a Federal System*, San Diego 1990.
49. Hübner D., Lubiński M., Małecki W., Makowski Z., *Koniunktura Gospodarcza*, PWE, Warszawa 1994.
50. Jaana L., Pekka J., *Leadership Competences in Changing Local Government*, Madrid 2007
51. Jabłońska A., *Stagnacja sekularna kapitalizmu*, PWN, Warszawa 1988.
52. Jabłońska A., *Cykl koniunkturalny*, [w:] R. Milewski, E. Kwiatkowski (red.), *Podstawy ekonomii*, PWN, Warszawa 2012.
53. Jakimowicz A., *Od Keynesa do teorii chaosu*, PWN, Warszawa 2005.
54. Jastrzębska M., *Finanse jednostek samorządu terytorialnego*, Wolter Kluwer, Warszawa 2012.
55. Jevons W. S., *Theory of Political Economy*, London 1871.
56. Jędrzejewski L., *Gospodarka finansowa samorządu terytorialnego w Polsce. Wybrane zagadnienia*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz-Gdańsk 2007.
57. Kalecki M., *Próba teorii koniunktury*, Nakładem Instytutu Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen, Warszawa 1933.
58. Kalecki M., *Teoria dynamiki gospodarczej*, PWE, Warszawa 1979.
59. Kalinowska K., *Ujęcie teoretyczne i empiryczne wzrostu i rozwoju gospodarczego*, [w:] A. Kosztowniak, M. Sobol (red.), *Współczesna polityka gospodarcza*, CeDeWu, Warszawa 2016.

60. Karlikowska M., *Struktura budżetu jednostki samorządu terytorialnego*, [w:] W. Miemieć (red.), *Gospodarka budżetowa jednostek samorządu terytorialnego*, Unimex, Warszawa 2006.
61. Kasperowicz R., *Identyfikacja wahań koniunkturalnych gospodarki polskiej*, [w:] S. Pangys-Kania, G. Szczodrowski (red.), *Gospodarka polska po 20 latach transformacji*, Instytut Wiedzy i Innowacji, Warszawa 2009.
62. Keynes J. M., *The General Theory of Employment, Interest and Money*, Amazon Academy, New York 2015.
63. Kociubiński K., *Samorząd Terytorialny w Republice Federalnej Niemiec. Przegląd modeli ustrojowych współczesnych gmin* [w:] K. Kociubiński (red.) *Samorząd Terytorialny w Europie i Polsce*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008.
64. Kołczkowski B., Ratajczak M., *Gospodarka finansowa samorządu terytorialnego w Polsce*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2010.
65. Komar A., *Systemy podatkowe krajów Unii Europejskiej*, PWE, Warszawa 1996.
66. Konopczak K., *Metody ilościowe badania synchronizacji wahań koniunkturalnych*, [w:] R. Barczyk, K. Konopczak, M. Lubiński, K. Marczewski (red.), *Synchronizacja wahań koniunkturalnych. Mechanizmy i konsekwencje*, Wydawnictwo UE, Poznań 2010.
67. Kopańska A., *Efektywność decentralizacji. Analiza zdecentralizowanego dostarczania dóbr o charakterze ponadlokalnym*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2014.
68. Koperkiewicz – Mordel K., Nykiel W., Chróścielewski W., *Polskie prawo podatkowe*, Warszawa 2003.
69. Kornberger-Sokołowska E., *Decentralizacja finansów publicznych a samodzielność finansowa jednostek samorządu terytorialnego*, Liber, Warszawa 2001.
70. Kornberger-Sokołowska E., *Finanse jednostek samorządu terytorialnego*, [w:] *Prawo finansowe*, Wydawnictwo Wiedza i Praktyka, Warszawa 2012.
71. Kosek-Wojnar M., Surówka K., *Podstawy finansów samorządu terytorialnego*, PWN, Warszawa 2007.
72. Kosikowski C., Ruśkowski E., *Finanse publiczne i prawo finansowe*, Wolters Kluwer Business, Warszawa 2008.
73. Kowalczyk R., *Subwencja ogólna*, [w:] R. Mastalski, E. Fojcik-Mastalska (red.), *Prawo finansowe*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.
74. Kowalczyk Z., *Wahania koniunkturalne w gospodarce kapitalistycznej*, [w:] Z. Kowalczyk (red.), *Koniunktura gospodarcza*, PWE, Warszawa 1982.
75. Kowalski J.M., *Podstawy statystyki opisowej dla ekonomistów*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej 2006.
76. Poznań–Chorzów
77. Kozioł-Nadolna K., *Internacjonalizacja działalności badawczo-rozwojowej w kształtowaniu procesów innowacyjnych przedsiębiorstw w Polsce*, CeDeWu, Warszawa 2013.
78. Kożuch A. J., *Budżetowanie jako instrument zarządzania finansami jednostki samorządu terytorialnego*, PWN, Warszawa 2012.
79. Krajewska A., *Podatki w Unii Europejskiej. Długookresowe tendencje i reakcja na kryzys*, PWE, Warszawa 2012.
80. Kubalski G. P., *Kierunki zmian systemu podatków i opłat lokalnych w świetle zasady adekwatności*, [w:] E. Markowska-Bzducha, P. Możyłowski, T. Śmietanka (red.), *Finanse samorządu terytorialnego w Polsce – problemy i wyzwania*, Wydawnictwo Spatium, Radom 2016.
81. Kwiatkowski E., *Inflacja*, [w:] R. Milewski (red.), *Podstawy ekonomii*, PWN, Warszawa 2015.
82. Lis A., *Samorząd terytorialny w Finlandii* [w:] *Samorząd terytorialny w Europie - studia z nauk administracyjnych*, Piotr Szreniawski (red.), Lublin 2009.

83. Litwińczuk H., Karwat P., *Prawo podatkowe przedsiębiorców*, t. I, Wolters Kluwer, Warszawa 2008.
84. Lubiński M., *Analiza koniunktury i badanie rynków*, ELIPSA, Warszawa 2002.
85. Lucas R. E., *Understanding Business Cycle*, [w:] F. E. Kydland (red), *Business Cycle Theory*, Aldershoot – Brookfield, 1995.
86. Majkut R., *Bezrobocie na rynku pracy w warunkach gospodarki wolnorynkowej* [w:] M. Nogaj (red), *Makroekonomia ze szczególnym uwzględnieniem polityki pieniężnej*, CeDeWu, Warszawa 2012.
87. Malaga K., *O niektórych dylematach teorii wzrostu gospodarczego i ekonomii*, PTE, Warszawa 2009.
88. Manikowski P., *Cykle ubezpieczeniowe w gospodarce rynkowej. Pojęcie, cechy, struktura*, Poltext, Warszawa 2013.
89. Marczak J., *W sprawie klasyfikacji dochodów jednostek samorządu terytorialnego*, [w:] L. Patrzalek (red.), *Stan i kierunki rozwoju finansów samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań – Warszawa 2007.
90. Matkowski Z., *Metody diagnozowania i prognozowania koniunktur*, IKC HZ, Warszawa 1993.
91. Miemiec W., *Prawne gwarancje samodzielności finansowej gminy w zakresie dochodów publicznoprawnych*, Wydawnictwo Kolonia Limited, Wrocław 2005.
92. Mintz I., *Dating American Growth Cycle*, [w:] V. Zarnowitz (red.), *The Business Cycle Today*, NBER, New York 1972.
93. Miszczuk A., Miszczuk M., Żuk K., *Gospodarka samorządu terytorialnego*, PWN, Warszawa 2007.
94. Możdziej A., *Nierównowaga finansów publicznych*, PWE, Warszawa 2009.
95. Mullineaux A. W., *The Business Cycle after Keynes. A contemporary Analysis*, New York 1984.
96. Musgrave R. A., Musgrave P. B., *Public Finance in Theory and Practice*, McGraw – Hill Book Company, New York 1984.
97. Nasilkowski M., *System rynkowy. Podstawy mikro – i makroekonomii*, KeyText, Warszawa 1996.
98. Nawrot B., Pokładecki J., *Samorząd ponadgminny w Polsce. Tradycja, odrodzenie, doświadczenia*, Wydawnictwo Naukowe INPiD UAM, Poznań 2004.
99. Niezgoda A., *Subwencja ogólna i wpłaty jednostek samorządu terytorialnego do budżetu państwa jako elementy finansowego mechanizmu wyrównawczego*, [w:] J. Gliniecka (red.), *Finanse publiczne jednostek samorządu terytorialnego. Źródła finansowania samorządu terytorialnego we współczesnych regulacjach prawnych*, CeDeWu, Warszawa 2014.
100. Nousiainen J., *The Finnish System of Government: From Mixed Constitution to Parliamentarism* [in:] *The Constitution of Finland*, Vammala 2001.
101. Ofiarski Z., *Prawo finansowe*, C. H. Beck, Warszawa 2010.
102. Orłowska R., Pangsy-Kania S., *Cykle koniunkturalne - teoria, analiza i praktyka*, Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2003.
103. Ostasiewicz S., Rusnak Z., Siedlecka U., *Statystyka. Elementy teorii i zadania*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego, Wrocław 2001.
104. Owsiak S., *Stabilność systemu zasilenia finansowego a nowatorskie zarządzanie podmiotami publicznymi w warunkach kryzysu*, [w:] S. Owsiak (red.), *Nowe zarządzanie finansami publicznymi w warunkach kryzysu*, PWE, Warszawa 2011.
105. Pangys – Kania S., *Cykle koniunkturalne – teoria, analiza, praktyka*, Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2003.

106. Pangys – Kania S., Piech K., *Rodzaje cykli gospodarczych i sposoby ich diagnozowania*, [w:] K. Piech, S. Pangys-Kania (red.), *Diagnozowanie koniunktury gospodarczej w Polsce*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2003.
107. Pangys – Kania S., *Wahania koniunkturalne we współczesnej gospodarce światowej*, [w:] E. Oziewicz (red.), *Przemiany we współczesnej gospodarce światowej*, PWE, Warszawa 2006.
108. Patrzalek L., *Finanse samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2010.
109. Patrzalek L., *Polityka budżetowa*, [w:] B. Winiarski (red.), *Polityka gospodarcza*, PWN, Warszawa 2002.
110. Pawusiak A., *Tradycje samorządu terytorialnego w Anglii* [w:] *Samorząd terytorialny w Europie - studia z nauk administracyjnych*, Piotr Szreniawski (red.), Lublin 2009
111. Piotrowska-Marczak K., *Konsekwencje kształtowania struktury dochodów jednostek samorządu terytorialnego*, [w:] J. Gliniecka (red.), *Finanse publiczne jednostek samorządu terytorialnego. Źródła finansowania samorządu terytorialnego we współczesnych regulacjach prawnych*, CeDeWu, Warszawa 2014.
112. Podstawka M., *Podstawy finansów. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2005.
113. Polarczyk K., *Zakres długu publicznego. Definicje i statystyka*, Raport nr 234, Kancelaria Sejmu. Biuro Studiów i Ekspertyz, Warszawa 2004.
114. Pułaska-Turyna, *Statystyka dla ekonomistów*, Difin, Warszawa 2008.
115. Pypeć M., *Majątek gmin jako źródło dochodów budżetowych*, [w:] Współczesne problemy ekonomiczne jako wyzwanie dla zmieniającej się gospodarki, (red.) W. Żukowa, Radomska Szkoła Wyższa, Radom 2010.
116. Raich U., *Fiscal determinants of empowerment*, World Bank Policy Working Paper 3705, 2005.
117. Romanow Z. B., *Historia myśli ekonomicznej w zarysie*, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań 1997.
118. Romer D., *Makroekonomia dla zaawansowanych*, PWN, Warszawa 2000.
119. Rudzka-Lorentz Cz., Sierak J., *Podstawy finansów samorządu terytorialnego*, [w:] M. Majchrzak, A. Zalewski (red.), *Samorząd terytorialny, a rozwój lokalny*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2000.
120. Rudzka-Lorentz Cz., Sierak J., *Zarządzanie finansami jednostek samorządu terytorialnego*, [w:] A. Zalewski (red.), *Nowe zarządzanie publiczne w polskim samorządzie terytorialnym*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2007.
121. Ruśkowski E., Salachna J. M., *Finanse lokalne po akcesji*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007.
122. Saldern von A., *Ruckblicke. Zur Geschichte der kommunalen Selbstverwaltung in Deutschland* [in:] H. Wollmann, R. Roth (Hrsg.), *Kommunalpolitik. Politisches Handeln in den Gemeinden*, Bonn 1998.
123. Samuelson P. A., Nordhaus W. D., *Economics*, McGraw Hill Book Company, New York 2012.
124. Samuelson P. A., Nordhaus W. D., *Macroeconomics*, McGraw – Hill Book Company, New York 1989.
125. Schumpeter J. A., *Business Cycles. A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process*, McGraw Hill, New York 1964.
126. Schumpeter J. A., *The Theory of Economic Development*, Routledge Taylor&Francis Group, New York 1983.
127. Schuster W., Vallier F., *Local and regional government in Europe. Structures and competences*, Dexia.
128. Siek E. J., *Polityka rynku pracy*, [w:] *Współczesna polityka gospodarcza*, A. Kosztowniak, M. Sobol (red.), CeDeWu, Warszawa 2016.
129. Siv S., *Local Government in Finland*, Abo 2004.

130. Sobol M., *Polityka budżetowa*, [w:] A. Kosztowniak, M. Sobol (red.), *Współczesna polityka gospodarcza*, CeDeWu, Warszawa 2016.
131. Sobol M., *Polityka pieniężna*, [w:] A. Kosztowniak, M. Sobol (red.), *Współczesna polityka gospodarcza*, CeDeWu, Warszawa 2016.
132. Socha M., Sztanderska U., *Strukturalne podstawy bezrobocia w Polsce*, PWN, Warszawa 2000.
133. Sokołow D., *Koniunktura gospodarcza*, PWE, Warszawa 1970.
134. Sońta W., *Dochody własne samorządu terytorialnego w Polsce*, [w:] K. Ortyński (red.), *Zarządzanie finansami przedsiębiorstw i instytucji finansowych*, Wydawnictwo Politechniki Radomskiej, Radom 2004.
135. Sońta W., *Finanse samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Politechniki Radomskiej, Radom 2001.
136. Sońta W., *Formy wykorzystania mienia komunalnego*, Wydawnictwo Politechniki Radomskiej, Radom 2010.
137. Sońta W., *Gminne podatki i opłaty*, Wydawnictwo Politechniki Radomskiej, Radom 2006.
138. Sońta W., *Mienie komunalne w Polsce*, Wydawnictwo Politechniki Radomskiej, Radom 2008.
139. Swianiewicz P., *Finanse lokalne. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Municipium S. A., Warszawa 2004.
140. Szczodrowski G., *Polski system podatkowy*, PWN, Warszawa 2007.
141. Ślusarczyk B., Ślusarczyk S., *Podstawy mikro – makroekonomii*, Wydawnictwo Politechniki Lubelskiej, Lublin 2011.
142. Tuft E. R., *Political Control of the Economy*, Princeton University Press, Princeton, New York 1978.
143. Tyry – Salo S., *The World of Finnish Local and Regional Authorities*, Iisalmi 2002.
144. Winiarski B., *Polityka gospodarcza*, PWN, Warszawa 2018.
145. Wiśniewski Z., *Podstawy aktywnej polityki rynku pracy*, [w:] Z. Wiśniewski, K. Zawadzki, (red.), *Efektywność polityki rynku pracy w Polsce*, Toruń 2011.
146. Wolański R., *System podatkowy w Polsce*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2009.
147. Wollmann H., *Kommunalpolitik – zu neuen (direct) demokratischen Ufern?* [in:] *Kommunalpolitik. Politisches Handel in den Gemeinden*, Bonn 1998.
148. Wonnacoft R., *Economics*, New York 1982.
149. Zarnowitz V., *Business Cycles. Theory, History, Indicators and Forecasting*, NBER, University of Chicago Press, Chicago 1992.
150. Zeliaś A., *Teoria prognozy*, PWE, Warszawa 1997.

Artykuły:

1. Barczyk R., *Niektóre problemy retrospektywnych analiz współczesnego cyklu koniunkturalnego*, [w:] M. Rekowski (red.), *Studia nad strukturą współczesnej gospodarki kapitalistycznej*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Zeszyt nr 161, Poznań 1988.
2. Bartle J. R., Kriz K. A., Morozov B., *Local government revenue structure: trends and challenges*, *Journal of Budgeting, Accounting & Financial Management* 2011, Vol. 23 (2).
3. Będziak M., *Władztwo dochodowe i dochody gmin w sytuacji spowolnienia gospodarczego*, *Finanse Rynki Finansowe Ubezpieczenia* nr 39, 2010.

4. Bird R., *Threading the Fiscal Labyrinth: Some Issues in Fiscal Decentralization*, National Tax Journal, June 1993, nr 2(46).
5. Braunerhjelm P., Svensson R., *The inventor's role: was Schumpeter right?*, Journal of Evolutionary Economics 2010, nr 3.
6. Dziemianowicz R., *Podatek dochodowy w rolnictwie – stymulator czy hamulec przemian strukturalnych?*, Roczniki Naukowe SERiA, tom XI, zeszyt 2, 2009.
7. Friedman M., *The Role of Monetary Policy*, American Economic Review, Vol. 58, No. 1, 1968.
8. Czyż M., *Wpływ kryzysu gospodarczego na dochody własne gmin* [w:] M. Dylewski (red.), *Finanse i ryzyko w kształtowaniu rozwoju regionu*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu Nr 41/2012.
9. Eucalitto C., Younger S., K. De Pena, *Municipal Bankruptcy: An Overview for Local Officials*, February 2013.
10. Friedman M., *The Role of Monetary Policy*, American Economic Review, Vol. 58, No. 1, 1968.
11. Grabia T., *Kontrowersje wokół koncepcji krzywej Phillipsa*, Gospodarka Narodowa, 2014, nr 5 (273).
12. Gradzewicz M., Growiec J., Hagemeyer J., Popowski P., *Cykl koniunkturalny w Polsce – wnioski z analizy spektralnej*, Bank i Kredyt, 41 (5), Warszawa 2010.
13. Gruziel K., *Podatek rolny jako źródło dochodów własnych gmin wiejskich w Polsce*, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, Tom XVI, Zeszyt 6.
14. Kimhi O., *Reviving Cities: Legal Remedies to Municipal Financial Crisis* [w:] Boston University Law Review, Vol. 88/2008.
15. Kitchin J., *Cycles and Trends in Economics Factors*, The Review of Economics and Statistics, Vol. 5, No1, 1923.
16. Kydland F. E., Prescott E. C., *Business Cycles: Real Facts and Monetary Myth*, Quarterly Review, vol. 14/1990, Spring (Federal Reserve Bank of Minneapolis).
17. Kydland F. E., Prescott E. C., *Time to Build and Aggregate Fluctuations*, Econometrica, 1982, Vol. 50, No. 6.
18. The Local Government Reform – in Brief, Copenhagen 2006.
19. Local and regional government in Europe, Council of European Municipalities and Regions.
20. Maurek – Chwiejczak M., *Podatki lokalne w systemie finansowania samorządów – doświadczenia krajów OECD*, Annales Universitatis Mariae Curie – Skłodowska Lublin - Polonia, nr 3/2012.
21. Mike G., Helge L., *Local Political Leadership: Nordic Style*, International Journal of Urban and Regional Research, March 2004, vol. 28, issue 1.
22. Lucas R., *An Equilibrium Model of the Business Cycle*, Journal of Political Economy, 1975, Vol. 83, No. 6.
23. Machaj M., *Selektywny przegląd dorobku Milтона Friedmana*, Wrocławskie Studia Erazmiańskie Tom I, Wrocław 2007.
24. Philips A. W., *The Relation between Unemployment and the Rate of Change on Money Wage Rates in the United Kingdom 1861-1957*, Economica, New Series, Vol. 25, No. 100, 1958.

25. Sekuła A., *Dochody gmin z tytułu opłat*, [w:] S. Korenika i A. Dybała (red.), *Dylematy rozwoju lokalnego i regionalnego na początku XXI wieku*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 101, Uniwersytet Ekonomiczny, Wrocław 2010.
26. Sekuła A., *Kryteria przyznawania subwencji ogólnej jednostkom samorządu terytorialnego*, *Finanse i rachunkowość. Studia Naukowe 1 Zeszyty Naukowe* nr 28, 2009.
27. Wanniski J., *Taxes, revenues, and the "Laffer curve"*, *The Public Interest* 50/1978.
28. Welfe W., *Empiryczne modele wzrostu gospodarczego*, *Ekonomista* nr 4, Key Text Warszawa 2000.
29. Pałaszewski H., *Cykl koniunkturalny we współczesnym świecie*, *Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae* Rok 13, Nr 1/2009.
30. Phelps E. S., *Phillips Curves, Expectations, of Inflation and Optimal Unemployment Over Time*, *Economica*, August 1967.
31. Podstawka M., Świrska A., *Optymalizacja wpływów do budżetów gmin z tytułu subwencji wyrównawczej*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach*, Nr 106/2015.
32. Podstawka M., Świrska A., *Subwencja wyrównawcza i jej rola w kształtowaniu sytuacji dochodowej wybranych gmin województwa mazowieckiego*, *Oeconomia* 9 (3) 2010.
33. Przybylska – Kapuścińska W., *Identyfikacja cyklu na podstawie ilościowych i jakościowych wskaźników koniunktury (w gospodarce włoskiej)*, *Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu*, Nr 180, Poznań 1990.
34. Pypec M., *Wybrane determinanty zmian dochodów podatkowych samorządu terytorialnego w Polsce w latach 1999–2014*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio H, Oeconomia*, Vol. LI, 1, 2016.
35. Radzikowski K., *Prawo podatkowe a czynności niemogące być przedmiotem prawnie skutecznej umowy*, *Państwo i Prawo*, 2008, nr 1.
36. Radzikowski K., *Skutki wadliwości czynności cywilnoprawnej w świetle ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 2008, nr 1.
37. Rosiński R., *Istota i znaczenie fiskalne podatków lokalnych na Pomorzu Środkowym w latach 2005–2010*, *Finanse, Rynki finansowe, Ubezpieczenia* nr 52/2012.
38. Siekierski J., *Nobliści w dziedzinie ekonomii o cyklach i kryzysach gospodarczych*, *Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie*, 2012, nr 1.
39. Świrska A., *Subwencje jako źródło dochodów gminy*, *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, nr 65, 2008.
40. Tyszkiewicz R., *Kryzys ekonomiczny, a przedsiębiorstwo we współczesnej gospodarce*, *Finanse Rynki Finansowe Ubezpieczenia*, Nr 56, 2012.
41. Wolman H., Davis B., *Local Government Strategies to Cope with Fiscal Stress*, Urban Institute, Washington 1980.
42. Wójtowicz K., *Udział w podatkach państwowych, a problem stabilności fiskalnej jednostek samorządu terytorialnego w Polsce*, *Annales Universitatis Mariae Curie – Skłodowska Lublin – Polonia*, 2014, nr 2.

Akty prawne i dokumenty:

1. Europejska Karta Samorządu Terytorialnego (Dz.U. z 1994 Nr 124 poz. 670).
2. Informacja o skutkach obowiązywania ustawy z 13 listopada 2003 roku o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, Warszawa, czerwiec 2006 (Dz. U. Nr 203, poz. 1966 z późn. zm.).
3. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz. U. z 2009 r., Nr 114, poz. 946).

4. Ustawa z dnia 14 grudnia 1990 r. o dochodach gmin i zasadach ich subwencjonowania w 1991 r. oraz o zmianie ustawy o samorządzie terytorialnym (Dz. U. z 1990 r. Nr 89, poz. 518).
5. Ustawa z dnia 26 listopada 1998 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego w latach 1999-2003 (Dz.U. z 1998 r. Nr 150, poz. 983).
6. Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1530).
7. Ustawa z dnia 10 grudnia 1993 r. o finansowaniu gmin (Dz. U. z 1998 r., Nr 98, poz. 611).
8. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 roku o finansach publicznych (Dz. U. z 2018 r. poz. 62).
9. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r o Narodowym Planie Rozwoju (Dz. U. z 2018 r. poz. 478).
10. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2018 r. poz. 994).
11. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2018 r. poz. 995).
12. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie wojewódzkim (Dz. U. z 2018 r. poz. 913).
13. Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2018 r. poz. 1509).
14. Ustawa z dnia 31 stycznia 1989 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 1989 r. Nr 3, poz. 12).
15. Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 1036).
16. Ustawa z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1150).
17. Ustawa z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn. (Dz. U. z 2018 r. poz. 644).
18. Ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (DZ. U. z 2018 r. poz. 1588).
19. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 1445).
20. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2017 r. poz. 1065).
21. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2018 r. poz. 1457).
22. Ustawa z dnia 20 lipca 1983 r. o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego (Dz.U. z 1983 Nr 41 poz. 185).
23. Ustawa z dnia 12 maja 2000 r. o zasadach wspierania rozwoju regionalnego (Dz. U. z 2004 r. Nr 42, poz. 386).
24. Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zmianie ustawy o finansowaniu gmin (Dz. U. Nr 156, poz. 774).
25. Ustawa z dnia 19 października 1991 r. o zmianie ustawy o dochodach gmin i zasadach ich subwencjonowania w 1991 r. oraz o zmianie ustawy o samorządzie terytorialnym, a także o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 110, poz. 475).
26. Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (Dz. U. z 2018 r. poz. 650).
27. Ustawa z dnia 3 grudnia 1984 r. Prawo budżetowe (Dz.U. z 1984 r. Nr 56).
28. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 – Prawo gospodarcze i górnicze (Dz. U. z 2018 r. poz. 650).
29. Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa (Dz. U. z 2001 r. Nr 45, poz. 497).
30. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 grudnia 2015 roku w sprawie sposobu podziału części podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2016 (Dz. U z 2015 poz. 2294).

Internetowe bazy danych statystycznych:

Strony internetowe:

1. <https://badania.parp.gov.pl/raport-o-stanie-sektora-msp/stan-sektora-msp-w-polsce>

2. <https://bea.gov/international/index.htm>.
3. <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/temat>.
4. http://www.ccre.org/en/article/introducing_cemr
5. http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/European_system_of_national_and_regional_accounts_-_ESA_2010
6. <https://ec.europa.eu/eurostat>
7. http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/pkb_rachunki_regionalne_w_2006.pdf
8. http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/rn_pkb_rachunki_regionalne_w_2009.pdf
9. <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/362.pojecie.html>
10. <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rachunki-narodowe/rachunki-regionalne/produkt-krajowy-brutto-rachunki-regionalne-w-2015-roku,1,16.html>
11. <http://stat.gov.pl/wskazniki-makroekonomiczne/>
12. <https://poig.parp.gov.pl/index/index/2838>
13. <http://www.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow/dzialalnosc/finanse-publiczne/budzet-panstwa/klasyfikacja-budzetowa>
14. Roczne wskaźniki makroekonomiczne, Główny Urząd Statystyczny,
<http://stat.gov.pl/wskazniki-makroekonomiczne>

Ewelina Łankoszka